

Tijd om te beZINnen

Was het nou de participatiesamenleving of de participatiemaatschappij?!

Pieter Hoekstra

‘Dat ene woord uit de troonrede kwam steeds weer terug in de commentaren. De klassieke verzorgingsstaat zal veranderen in een participatiesamenleving. ‘Wanneer mensen zelf vorm geven aan hun toekomst, voegen zij niet alleen waarde toe aan hun eigen leven, maar ook aan de samenleving als geheel’, klonk het als een uitleg. Toch was het al in 1991 dat Wim Kok op het PvdA-congres zei: ‘Wij zitten nu in een overgangsfase van een verzorgingsstaat naar een werkzame, naar een participatiesamenleving.’ Of er toen ook reacties op waren?! Nu zijn de synoniemen niet van de lucht. Participatiesamenleving? Dat wordt de doe-het-zelf-samenleving! Dat is: Zoek het zelf maar uit!

Toen de twee woorden uit het opschrift ook in de discussies nog eens door elkaar heen begonnen te lopen raakte ik het spoor bijster. Uit de economie kende ik wel de ‘Participatiemaatschappij: organisatie die deelneemt in het eigen vermogen van vooral jonge ondernemingen, en die haar deelneming na de aanlooptijd winstgevend probeert te verkopen.’ (Woordenboek voor de Beurs). Wordt het dan inderdaad een maatschappij waarin je voor je oude dag afhankelijk bent van je eigen gespaarde centen en anders de familie, die dan *participanten* moeten gaan heten? Het enige probleem is dat ik dan helaas geen ‘jonge onderneming’ ben, maar tegen die tijd een erg oude! En dan een die geen geld gaat genereren, integendeel...

Elke crisis gaat weer voorbij; toch laat ook iedere crisis zijn sporen na. Velen van ons beseffen misschien wel voor het allereerst dat er niet altijd eindeloos veel keuzemogelijkheden zijn. Sterker, soms valt er zelfs helemaal niks te kiezen. Tegeltjeswijsheid zegt: Wie niet werkt is ook nooit vrij. En daar zit natuurlijk iets in! Toch kunnen we met Viktor Frankl genuanceerder

stellen dat er drie waarden-niveaus zijn, waar het tegeltje er twee van benoemt. De eerste noemen we *creatieve waarden*, daar waar je dus 'schept', zoals in je werk; als tweede zijn er *genietingswaarden* daar waar dit een waarde toevoegt aan je leven.

Toch is er met de huidige crisis, waaraan steeds minder mensen zich kunnen onttrekken, dat derde waarden-niveau plotseling veel nadrukkelijker in beeld. Ineens blijkt dat het leven veel minder berekend kan worden dan we dachten en wilden geloven. Iets van het besef dat het leven eigenlijk een ongewis waagstuk is dringt zich in deze tijd op. Is dat erg? Eerlijk gezegd is dat onbehaaglijk en beklemmend. Maar of het nu erg is... Het leven vraagt iets nieuws van ons. Geen tegeltjeswijsheid die anderen ons voorhouden, maar de noodzaak fundamenteel naar ons eigen leven te kijken. Dat derde niveau zijn de *instellingswaarden*. Dat betekent: de vraag, hoe de mens omgaat met een blijvend of bij voorbaat onafwendbaar lot, misschien zelfs noodlot. Instellingswaarden blijken fundamenteel belangrijk als onze keuzeruimte niet meer zo groot is. Er valt dan niet meer zoveel te kiezen. Die laatste variant blijkt voor ons allemaal (bij herhaling) een levensopgave. Vaak gaat het hier om rouwprocessen. Eén daarvan is in deze crisis om gedwongen aan de kant te komen staan. En veel mensen krijgen vandaag verschillende 'levensopgaven' tegelijk op hun dak.

En ja, dan is het inderdaad tijd om te beZINnen. Niet alleen voor de politici, die doorhebben dat de verzorgingsstaat zo niet meer kon; het is een opdracht voor elk van ons persoonlijk. Maar laten we het helder houden: als we het over zaken hebben dan praten we over een maatschappij; gaat het over mensen, alsjeblieft, laat het dan de samenleving zijn! En laat jouw opgave dan maar mijn opdracht zijn en omgekeerd.